

Antwerpen voor

Klimaat

Huisvesting voor gierzwaluwen en huismussen bij renovatie of nieuwbouw

Gerealiseerde projecten stad Antwerpen en de knelpunten

Natuurinclusief bouwen
18 mei 2021

Monique Van Dousselaere
consulent Klimaat&Leefmilieu
Stad Antwerpen

i.s.m. Johan Kempeneers
Apus-team (Gierzwaluwbescherming)

Foto: Jochem Kuhn

Inhoud

- Voorgeschiedenis
- Duurzaam bouwen
- Wie?
- Feiten
- Waar wonen ze?
- Bedreigingen
- Realisaties

Voorgeschiedenis – focus gierzwaluw

- In 2009-2012: 1400 gierzwaluwnestkasten aan stadsgebouwen
- In 2016 “A-team” opgericht: stad Antwerpen, NAS, ANB, Vogelbescherming, Apus-team en Gierzwaluwwerkgroep Essen
- AG Vespa kan beroep doen op A-team met vrijwilliger Johan Kempeneers (Apus-team) voor advies en werfopvolging

NAS

ANB

Duurzaam bouwen

- Energie
- Water
- Gezondheid (binnenlucht)
- Mobiliteit
- Ecologie: groen

Foto: Kathy De Langhe

maar **FAUNA?** (in het bijzonder gebouwfafhankelijke fauna)

=> **Natuurinclusief bouwen**

Wie zijn deze beschermde gebouwbewoners?

Soortenbesluit

<http://codex.vlaanderen.be> Hfdst 3,
Onderafdeling 3, art. 14)
(nesten in hergebruik)

Zwarte roodstaart (m)

Foto: Walter De Weger

- Gierzwaluw
- Huismus
- Zwarte roodstaart
- Pimpelmees
- Koolmees
- Roodborstje
- Spreeuw
- Én **vleermuizen** (Europese habitatrichtlijn)

Zwarte roodstaart (vr)

Foto: Guy Borremans

Feiten over gebouwfafhankelijke soorten

- Gierzwaluw, huismus, vleermuizen zijn koloniebroeders
- Keren jaar na jaar terug naar hetzelfde nest
- Gierzwaluw broedt hier eind april tot half augustus
- Gierzwaluw doet alles in de lucht
- Vleermuizen trouw aan stand- of overwinteringsplaats.

Foto: Raymond De Smet

Feiten over gebouwfankelijke soorten

- Gierzwaluw geen zwaluw, verwant aan kolibri
- Verorbert tot 20.000 insecten per dag
- Gewone dwergvleermuis eet 3000 insecten en meer per nacht
- Huismussen: zaadeters, jongen eten rupsen

=> deze dieren maken onze omgeving leefbaarder!

Foto: Raymond De Smet

Feiten klimaatverandering

Klimaatverandering => (sub)tropische muggen (ziektedragers)

- Voornaamste ziektedragers tijgermug:
  - dengue (knokkelkoorts) in Frankrijk en Kroatië
  - chikungunyakoorts in Frankrijk en Italië
  - zikavirus in Frankrijk
- Sinds 2018 in Nederland en België
- Grote kans terugkomst malariamug

Tijgermug

foto: Getty Images

Waar wonen deze gebouwfankelijke soorten?

1. Achter boeiboorden
2. Achter kapotte roostertjes
3. Achter/onder loodslabben
4. Bij muurankers
5. Onder kapotte of scheefliggende dakpannen
6. Langs schoorstenen
7. Bij dakkapellen
8. Achter de goot op de muur
9. Bij regenpijpen
10. Bij ontbrekende stenen

Gierzwaluw top 10

Waar wonen gebouwfafhankelijke soorten?

Foto Jochem Kühnen

Foto Wim De Bock

Waar wonen deze gebouwfankelijke soorten?

Foto Niels Schild

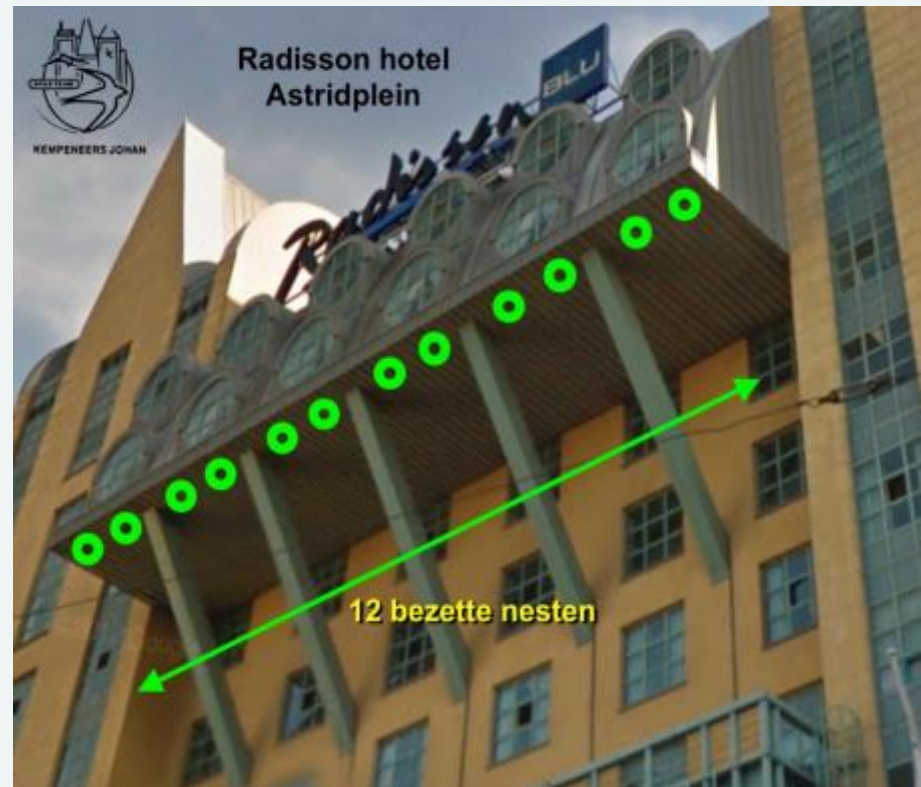
Foto Mona Van Dousselaere

Waar wonen gebouwfafhankelijke soorten?

Foto: Mona Van Dousselaere

Guldenberg

Bedreigingen voor nestgelegenheid

- Slopen oude gebouwen
- Spleten en gaten worden dichtgemaakt
- Geen spouwen of ze opvullen met isolatiemateriaal
- Stellingen en stofdoeken tijdens broedseizoen
- Vleermuizen idem probleem

Juli 2016

Foto: Mona Van Dousselaere

Bedreigingen

Gierzwaluw in rooster

Ventilatieroosters in gevel VOOR renovatie

Foto's Wim De Bock

School Oelegem

NA renovatie

Wat als ze erin zitten?

Na april en tot 15 augustus:

- Geen werken (dakonderhoud, timmer- en voegwerk)
- Geen stellingen en stofdoeken

=> werken kunnen STILGELEGD worden!

[Aanvraagformulier voor een afwijking op het soortenbesluit \(doc - 792 KB\)](#)

=> compensatie!

<https://www.natuurenbos.be/beleid-wetgeving/natuurbeheer/soortenbescherming/afwijkingen-op-het-soortenbesluit>

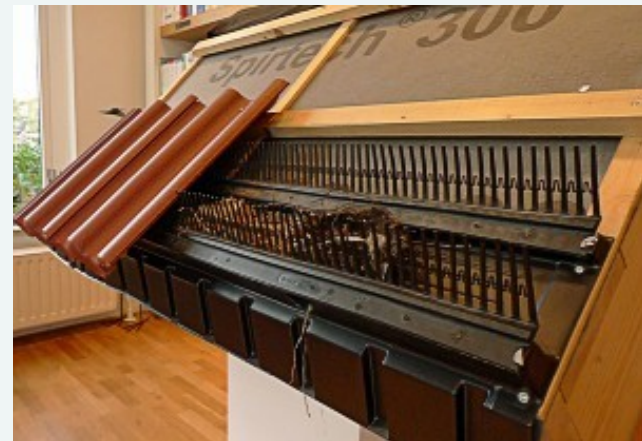

Foto: Mona Van Dousselaere

Natuurinclusief denken, plannen, bouwen

- Geïntegreerde nestgelegenheid
- Inbouw neststenen
- ~~Dakpannen~~ Dakpannen (klimaatverandering - hittegolven)
- Vogelvide huismussen
- Nestkasten
- Geen onderhoud nodig, geen uitwerpselen tegen gevel

Vogelvide

Vereisten voor gierzwaluw

- Ruimte: 400(b) x 200(d) x 175(h)mm ideaal, kan kleiner
- Opening: 65(b) x 33(h) (ovaal) => vermijden van spreuwen
- Min. 3 à 4 m hoogte zonder obstakels
- Vrije aanvliegeroute
- Niet naar zuiden, wel oosten of noorden
- Aantal bij elkaar
- Kan tot op grote hoogte (hoogbouw)

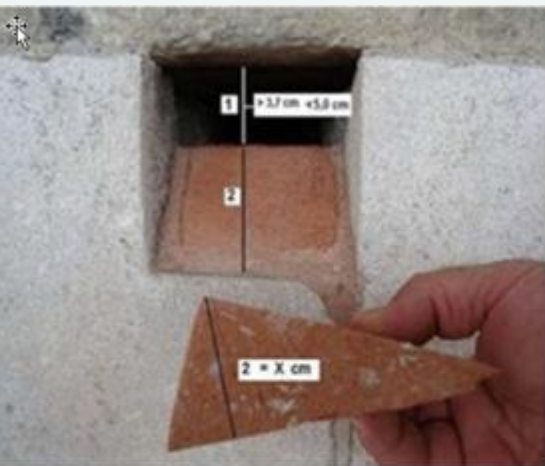
Foto Raymond De Smet

Gierzwaluw: geïntegreerde nesten in dakgoot

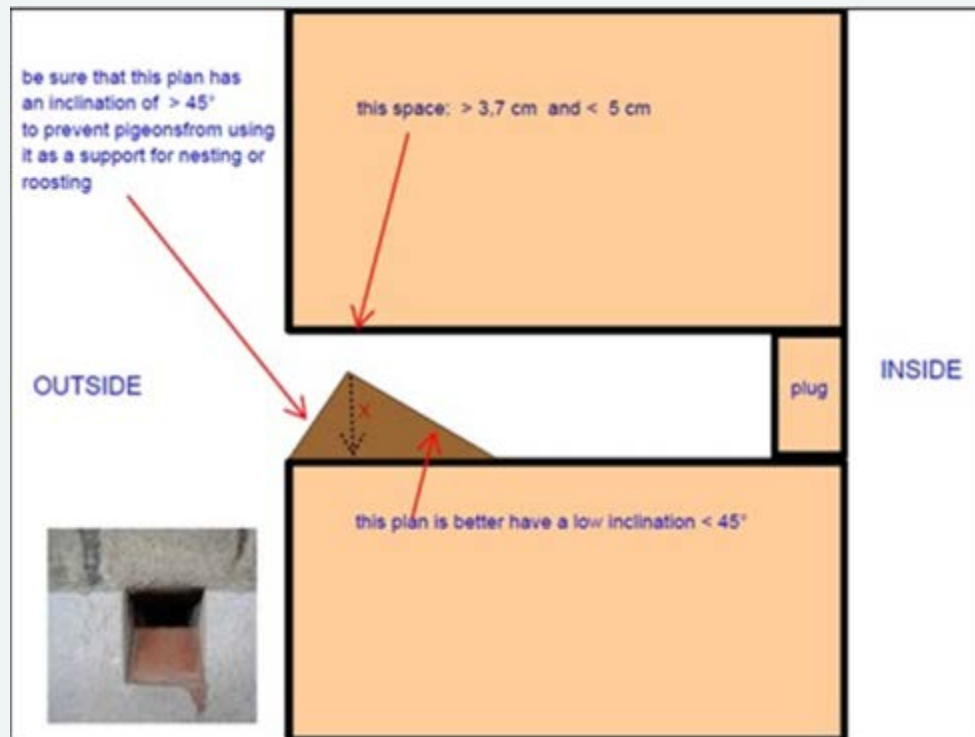

Foto: Gilles San Martin

Gierzwaluw: geïntegreerd nesten in steigergaten

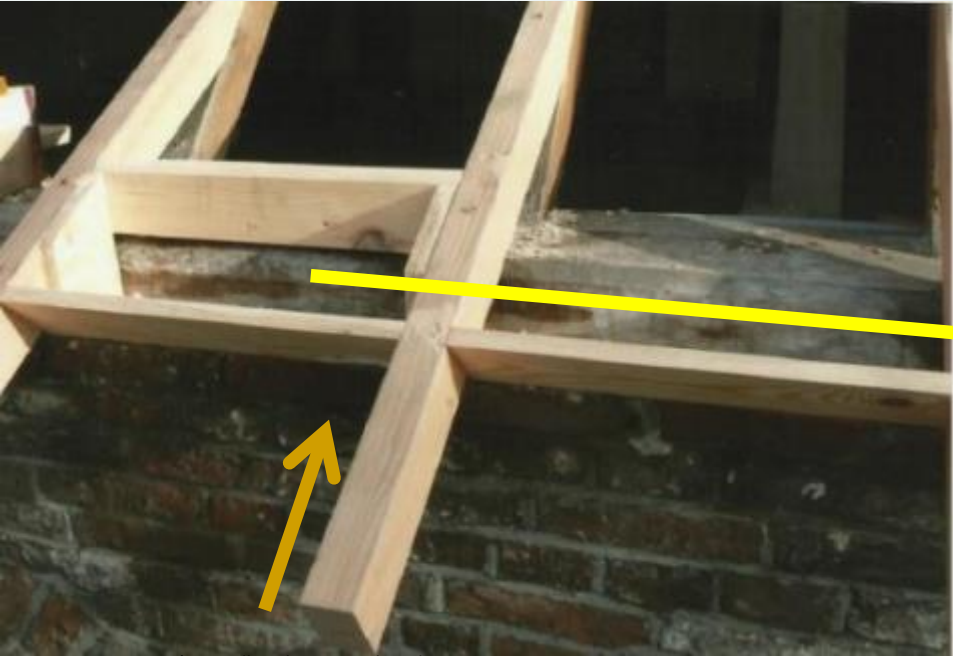

SELECTIVE EXCLUSION OF
PIGEONS FROM
SCAFFOLD HOLES

Ferri Mauro steentje

Gierzwaluw: geïntegreerde nesten bij schuin dak

Foto's Vogelbescherming Vlaanderen

Eindresultaat

Gierzwaluw: geïntegreerde nesten in muur

Eindresultaat

Foto Vogelbescherming Vlaanderen

Gierzwaluw: inbouw neststenen

Universiteit Antwerpen Wilrijk

Foto: Mona van Dousselaere

Foto Wim De Bock

Gierzwaluw: inbouw neststenen

Foto: Wim De Bock

Foto: Mona Van Dousselaere (Essen)

Gierzwaluw: nestkasten aan gebouw

Foto Eddie Schild

Foto: Wim De Bock

Gierzwaluw: realisaties Antwerpen Bordeauxstraat

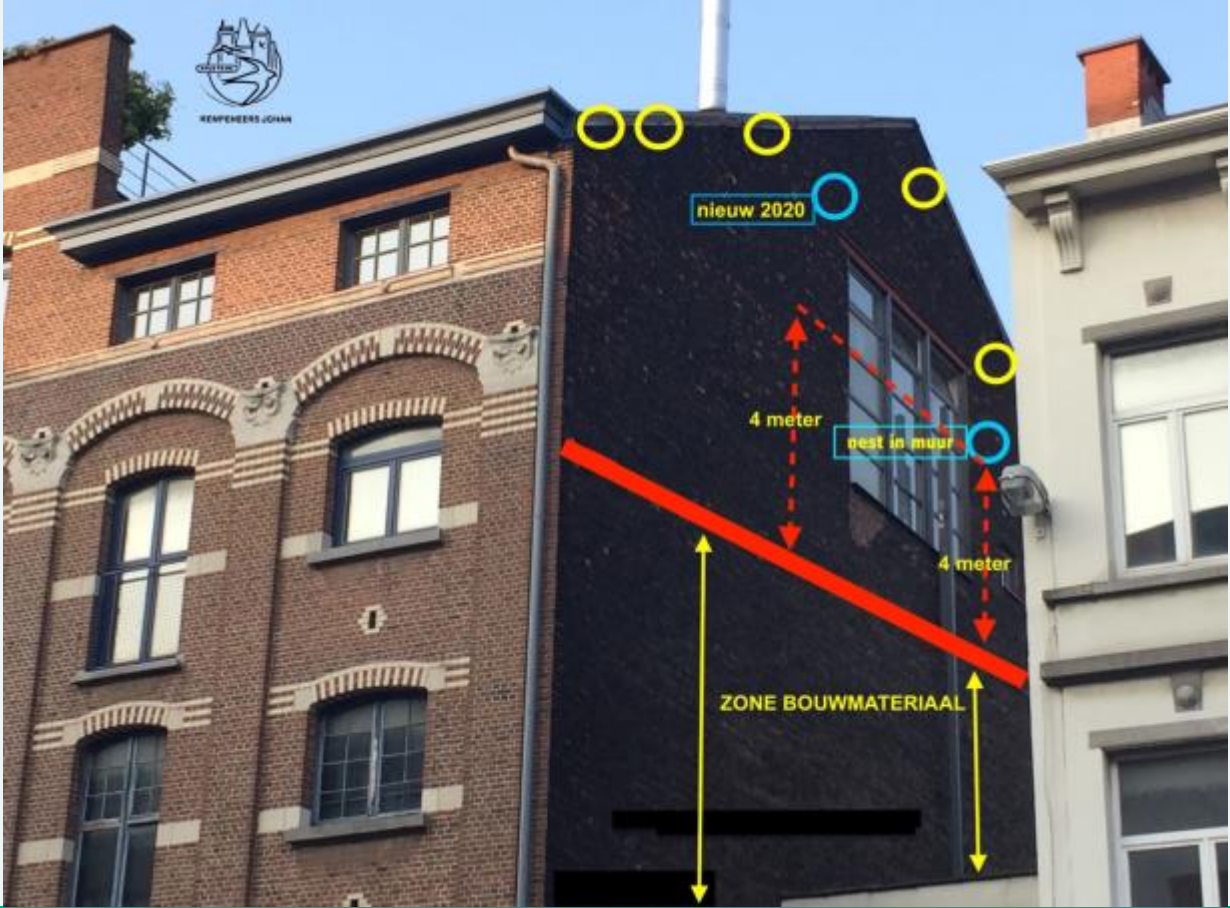
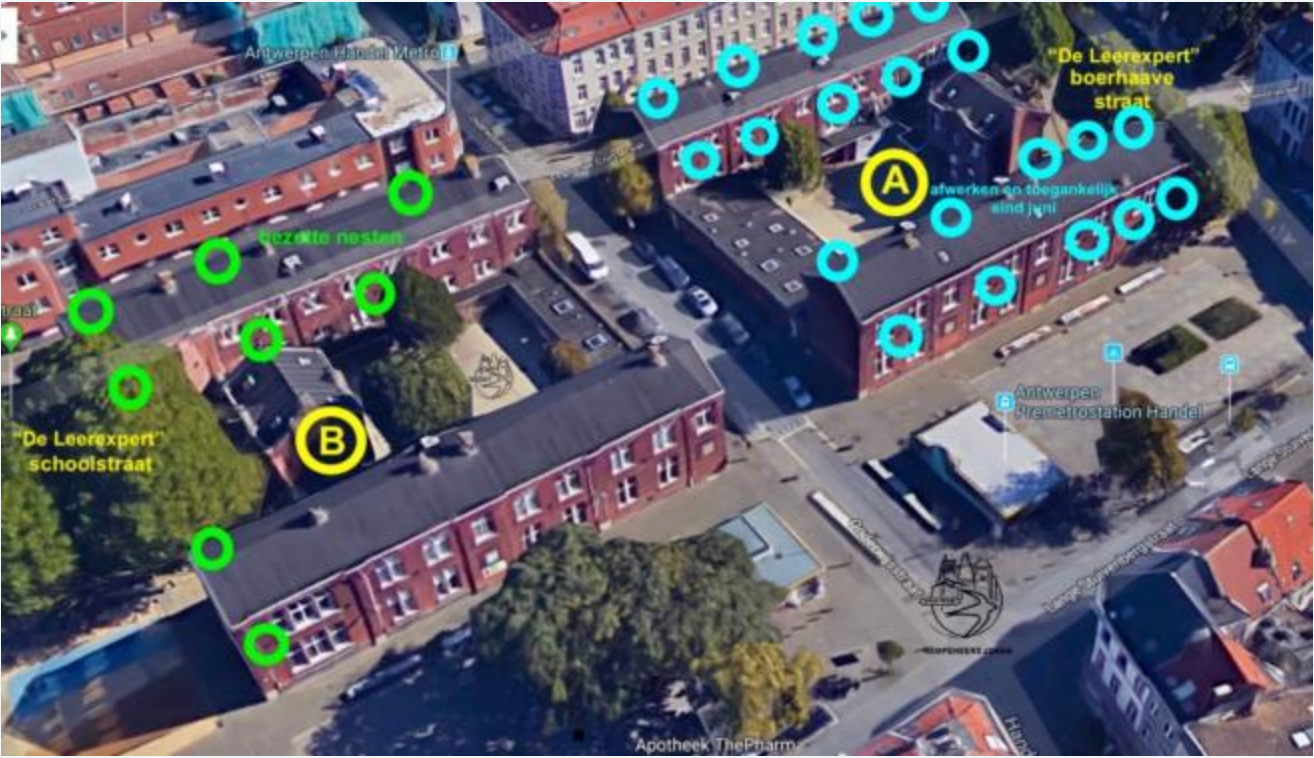

Foto: Johan Kempeneers

Gierzwaluw: realisaties school Leerexpert

Realisaties: school Leereexpert

Eindresultaat

Gierzwaluw: realisatie Groen Kwartier

Kolonie in dakgoot voor renovatie 2014

Foto's: Mona Van Dousselaere

Dakgoot na renovatie 2018

Gierzwaluw: realisaties Luchtbal Langblokken

Woonhaven: alle 4 blokken worden gerenoveerd, bewoonde nestkasten

Groot draagvlak
bij bewoners!

Gierzwaluw: realisaties Het Steen

<https://www.youtube.com/watch?v=c3FzU-d3JMQ&t=2s>

Foto Jan Crab

Gierzwaluw: realisaties Het Steen

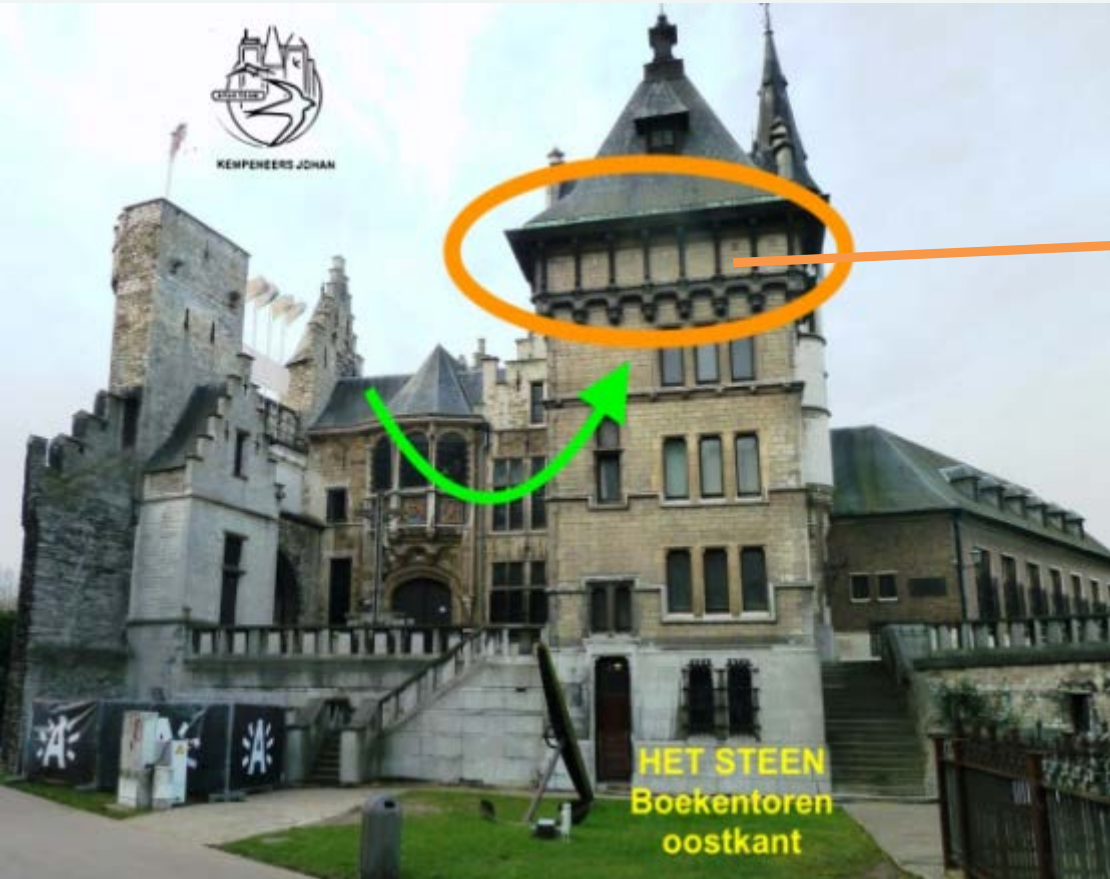
Voor april 2018: dichtmaken nest + spleten waar stuk gebouw afgebroken wordt

Foto's: Johan Kempeneers

Gierzwaluw: realisaties Het Steen

Foto's Johan Kempeneers

Gierzwaluw: realisaties Het Steen

Opvolging altijd nodig!

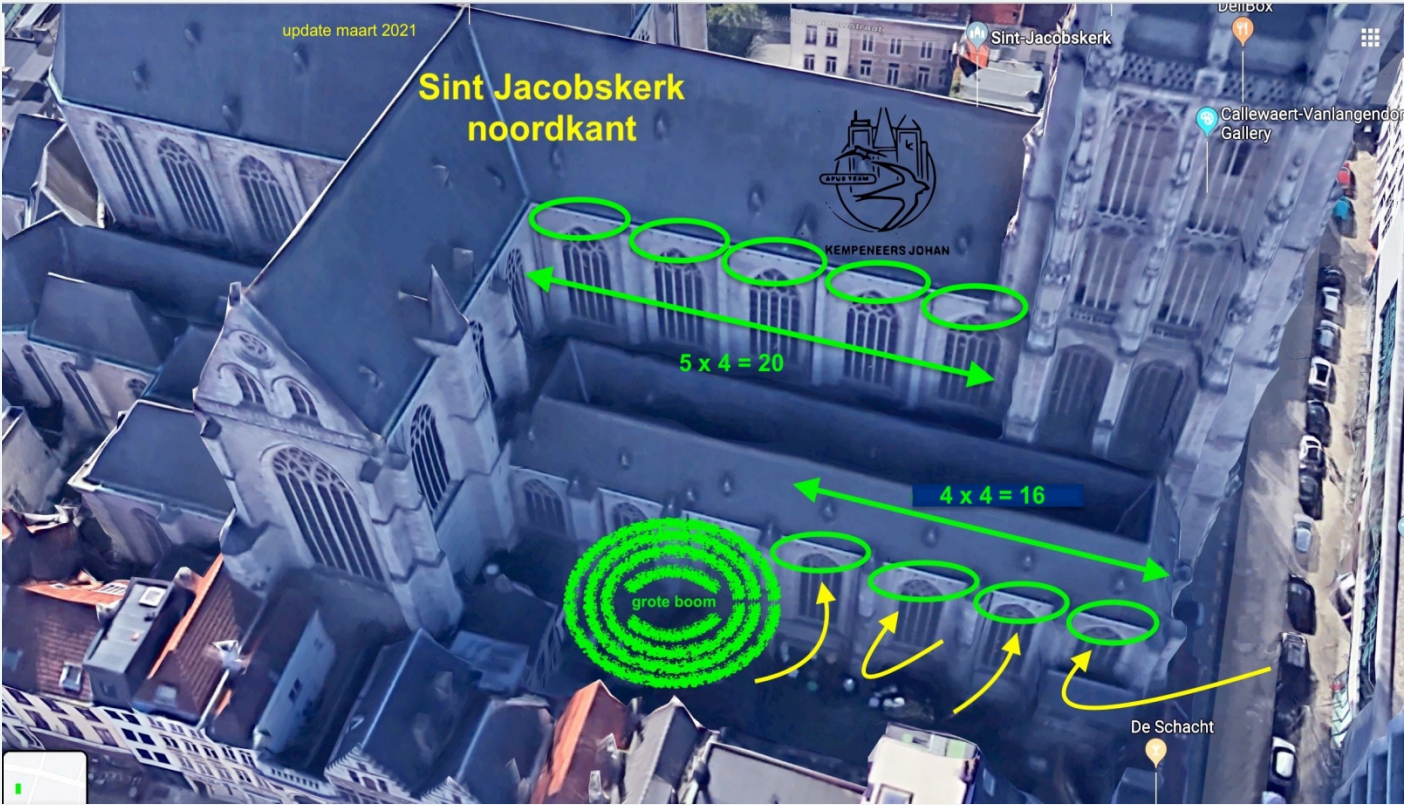
- Stofdoek oprollen in broedseizoen
- Ladder in de weg
- Losgekomen plaklinten wapperen voor nestgaten

Foto's Johan Kempeneers

AntwerpenvoorKlimaat.be

Gierzwaluw: realisaties Sint Jacobskerk

Realisaties: Sint Jacobskerk steigergaten

Gierzwaluw: realisaties Sint Jacobskerk

Erfgoed: historisch uitzicht behouden

Foto's: Johan Kempeneers

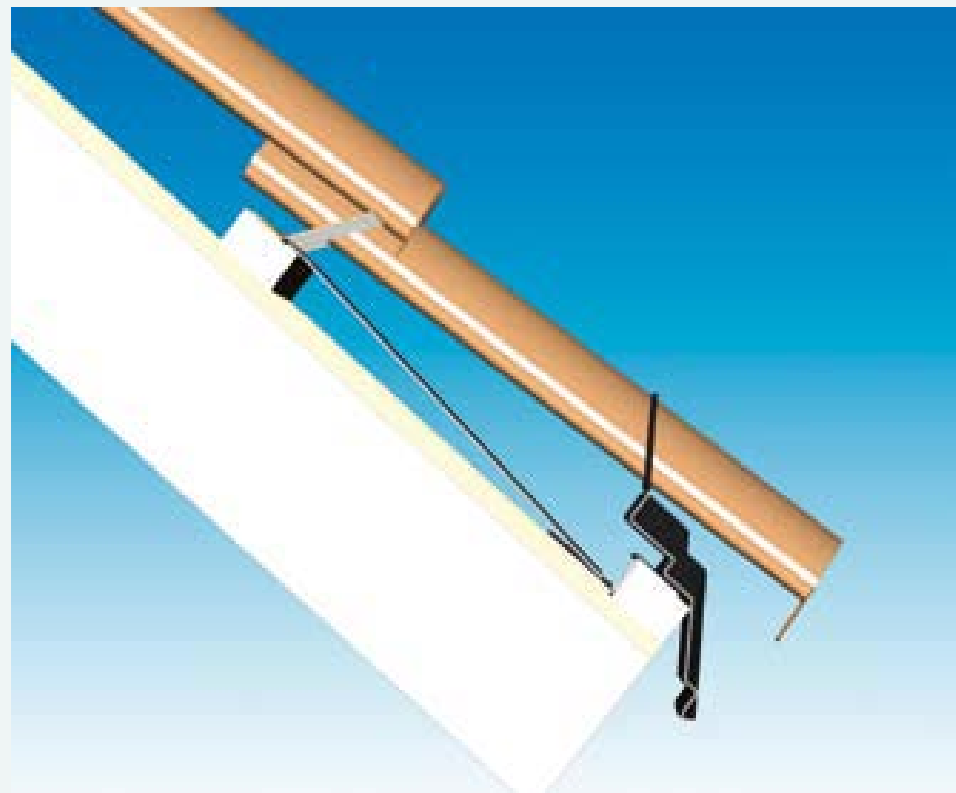
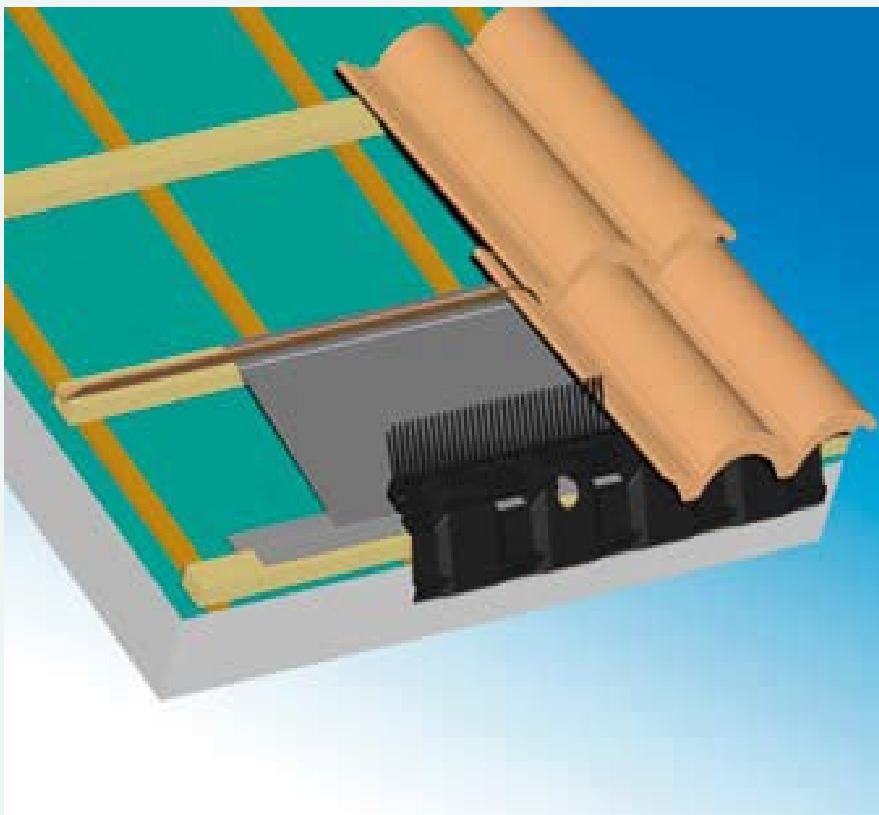
Vereisten voor huismus

- Ruimte nodig: 150(b) x 150(d) x 350(h)mm
- Opening: 32mm rond (niet hoger dan 150mm van bodem)
- Niet naar zuiden, best oosten of noorden
- Aantal bij elkaar
- Tot een hoogte max van 10m
- Dichtbij struiken, hagen en beplantingen
http://www.huismusbescherming.nl/pdfs/lijstVanVoorHuisumusGewensteVOEDSELplanten_ZADEN.pdf
- Stofbad

Foto: Rene Oosterhuis

Huismus: geïntegreerde nesten bij schuin dak (vogelvide)

Huismus: geïntegreerde nesten bij schuin dak (vogelvide)

Primeur voor Brussel: mussen krijgen 'vide' in Jette

Taaluijen.nl

bruzz.be

[AntwerpenvoorKlimaat.be](https://www.antwerpenvoorKlimaat.be)

Huismus: inbouw neststenen

Musseninbouwkast mét uitkijkplatform, ook extern te gebruiken (nieuw van 2018)
=> veilig voor predatie

Foto's Vogelbescherming Vlaanderen

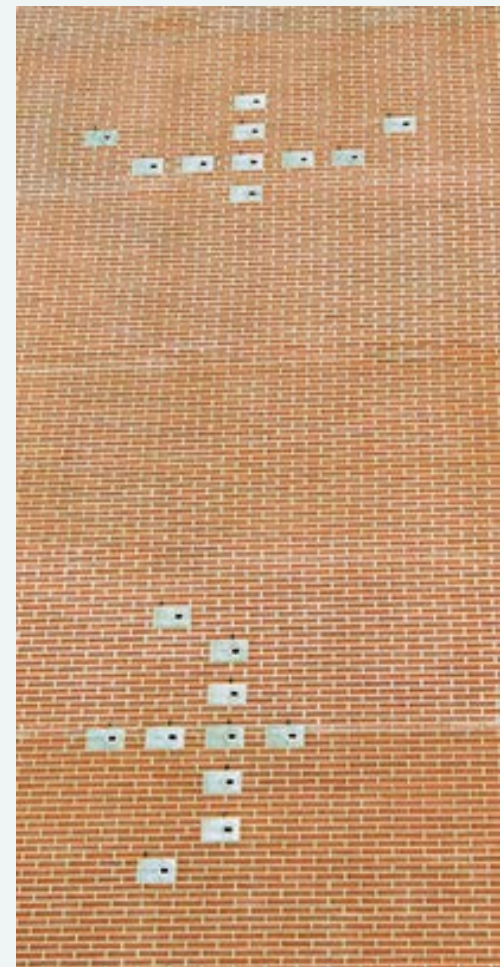
Natuurinclusief denken, plannen en bouwen!

Opnemen in ontwerpfase

=> duurzaamste beschermingswijze

- weinig of geen extra kosten
- geen achteraf gedoe met nestkasten
- geen risico stilleggen werken!
- creatieve en esthetische mogelijkheden
=> verrijking architectuur

Foto: Calveen Astronaut

Infobronnen/checklisten

- Vlaamse overheid: GRO map 3_Criteria p 175 Biodiversiteit (habitats fauna flora via NIB)

- <https://www.bouwnatuurinclusief.nl/>
- <https://www.checklistgroenbouwen.nl/>
- <https://animal-aided-design.de/en/>

Designing for Biodiversity:

A technical guide for new and existing buildings

Kelly Gunnell, Brian Murphy and Dr Carol Williams

Second Edition

© Kelly Gunnell and Dr Carol Williams, 2013

First edition published in 2010 as *Biodiversity for New Build: A Technical Guide for New Build*

Published by RIBA Publishing,
15 Bonhill Street, London EC2P 2EA

ISBN 978 1 85946 491 5

RIBA Publishing

Bat Conservation Trust

AntwerpenvoorKlimaat.be

Jacques Vink, Piet Vollaard, Niels de Zwart

STADS MAKING NATUUR URBAN MAKEN NATURE

nai010 uitgevers/publishers

D.A.P., New York, USA, dap@dapinc.com; Rest of the world - Idea Books, idea@ideabooks.nl

For general questions, please contact nai010 publishers directly at www.nai010.com for further information.

PRINTED AND BOUND IN BELGIUM ISBN 978-94-6208-317-2

Ook verkrijgbaar als e-boek *Stadsnatuur maken* / Also available as e-book
ISBN 978-94-6208-332-5

www.nai010.com

Het
Natuurhistorisch

SR
Bureau Stadsnatuur

Gemeente Rotterdam

creative industry

AntwerpenvoorKlimaat.be

Vragen? Bedenkingen?

De stadsnatuur dankt u al!

Met dank aan alle fotografen

AntwerpenvoorKlimaat.be

monique.vandousselaere@antwerpen.be

03 338 37 84 - 0473 67 90 54

Johan Kempeneers jupeke@hotmail.com

Foto: Kurt De Wispelaere